

Відгук

офіційного опонента кандидата економічних наук, доцента
Сембера Степана Васильовича на дисертаційну роботу
Бутусова Олександра Дмитровича на тему:

«Моніторинг конкурентоспроможності регіону», подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Політика децентралізації, що проводиться в Україні розширює повноваження регіональної влади і органів місцевого самоврядування, створює передумови формування конкурентоспроможних регіонів, опираючись на ринкові умови господарювання та євроінтеграційні процеси. Трансформаційні процеси та реформи, що відбуваються в Україні формують системи забезпечення динамічної конкуренції регіонів і вимагають нових наукових розробок по оцінці і підтримці їх конкурентоспроможності.

У науковій літературі широко висвітлено основи теорії конкуренції та конкурентних переваг на регіональному рівні. Проте, попри значну кількість праць науковців, присвячених дослідженням підвищенню конкурентоспроможності регіонів на основі оцінювання та моніторингу характеризуються фрагментарністю, несистемністю, а в окремих випадках неактуальністю через суттєві зміни в конкурентному середовищі сформованому під впливом реформ, що проводяться. Враховуючи динамізм процесу формування конкурентоспроможності регіонів, необхідним залишається продовження досліджень у сфері формування системи моніторингу регіональної конкурентоспроможності, шляхом поєднання найкращого вітчизняного і європейського наукового досвіду з розроблення комплексного підходу. Вищесказане дає підставу стверджувати, що тема дисертаційного дослідження є актуальною.

Дисертаційне дослідження виконано в межах тем, передбачених планами науково-дослідних робіт кафедри економіки і підприємництва економічного

факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет» - «Формування механізмів активізації потенціалу економічної системи Закарпаття в умовах глобалізації» (державний реєстраційний номер 0116U003557) та НДР кафедри фінансів та економіки Карпатського університету імені Августина Волошина на тему – «Формування фінансового механізму стабілізації економіки Карпатського регіону в умовах євроінтеграційних процесів та регіонального співробітництва» (довідка

№ 53/1/05-18 від 21.05.2018 року). У першій науковій темі особистий внесок автора полягає: у аналізі та здійсненні моніторингу конкурентоспроможності Закарпатської області у розрізі базових і змінних компонентів; визначені інтегральної оцінки конкурентоспроможності Закарпаття та його рейтинг на тлі інших регіонів України; побудові моделі для прогнозування показників конкурентоспроможності Закарпатської області.

У другій науковій темі внесок здобувача: проаналізовано трактування змісту компонентів та індикаторів моніторингу регіональної конкурентоспроможності за європейськими методичними підходами; здійснено моніторинг конкурентоспроможність областей Карпатського регіону за змінними та базовими компонентами та визначено зведений індекс їх конкурентоспроможності.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій сформованих у дисертації.

Детальне ознайомлення із змістом дисертації дає змогу стверджувати, що сформовані в ній основні положення, висновки і рекомендації є достовірними і обґрунтованими. Узагальнення теоретико-методологічних положень розкриття сутності економічних категорій використаних у роботі автором здійснено на основі опрацювання монографічної літератури, наукових публікацій вітчизняних і зарубіжних учених, електронних ресурсів з питань конкурентоспроможності регіонів України та методів її оцінювання і моніторингу.

Для обґрунтування поставлених у роботі завдань використано такі загальнонаукові та специфічні методи дослідження: логічного аналізу і синтезу для систематизації та узагальнення теоретичних основ понять «конкурентоспроможність регіону» та його компонентів (П.1.1.) і встановлення елементів систем моніторингу регіональної політики (п.1.2); компаративного аналізу - для: дослідження економічної сутності явища «моніторинг конкурентоспроможності регіону» (п.1.1), узагальнення європейського досвіду оцінювання регіональної конкурентоспроможності (п.1.3), моніторингу змінних компонентів конкурентоспроможності регіонів України (п.2.2); наукової абстракції – для: формування науково-методичних основ побудови системи моніторингу конкурентоспроможності регіону (п.2.3), формування сукупності потенційних факторів при моделюванні рівня конкурентоспроможності регіону (п.3.2) і висновків; метод групування – для узагальнення підходів до моніторингу конкурентоспроможності регіонів (п.1.2), розробки системи індикаторів моніторингу компонентів регіональної конкурентоспроможності (п. 2.1, П.2.2); економіко–статистичного аналізу для дослідження стану й економічної динаміки розвитку регіонів України за компонентами регіональної конкурентоспроможності (П.2.1, п.2,2); структурно – функціонального, порівняльного аналізу та методу еталону, здійснюючи інтегральне оцінювання конкурентоспроможності регіонів України (п. 2.3); економетричні методи – для розробки моделей прогнозування основних індикаторів конкурентоспроможності регіонів України (п. 3.2); структуро – логічного аналізу – розробляючи етапи методики проведення моніторингу конкурентоспроможності регіонів (п.3.1) графічний і картографічний метод – для наочного представлення результатів дослідження.

Підтвердження достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій викладених у дисертаційній роботі базується на використанні широкої інформаційної бази за темою дисертаційної роботи, а саме: офіційні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України; правові та нормативні документи Верховної Ради України і Кабінету

Міністрів України; огляди та рейтинги міжнародних організацій; наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, у тому числі матеріали періодичних видань, монографії, звіти, матеріали науково – практичних конференцій, Інтернет – ресурси.

Дисертантом, в результаті аналітичної роботи, отримані основні результати дослідження.

Вони опубліковані автором у наукових працях і апробовані на науково - практичних конференціях.

Наукова новизна положень, висновків та результатів дисертації.

Наукова новизна дисертаційної роботи Бутусова О.Д. базується на поглибленні теоретично – методологічних засад, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо підвищення конкурентоспроможності регіонів України.

Найбільш вагомими результатами, що характеризуються новизною є *удосконалено*:

- сутність поняття «конкурентоспроможність регіону» виділяючи критерії, що визначають цю категорію, а саме: здатність регіональної влади створювати умови місцевим підприємствам для досягнення та утримання конкурентних переваг; регіону – забезпечувати виробництво конкурентоспроможних товарів і послуг; реалізувати наявний потенціал регіону та водночас сприяти сталому розвитку, вирішенню екологічних і соціальних проблем; забезпечувати високі соціальні стандарти та рівень життя для населення, у т.ч. створюючи не тільки нові робочі місця, а й завдяки високому рівню їх якості (с. 39-40 дисертації);

- на основі врахування зарубіжного та вітчизняного досвіду щодо оцінки конкурентоспроможності регіону її компонентну структуру із виділенням базових (інфраструктура, доступність регіону, економічна ефективність виробничого потенціалу, людський капітал) та змінних (відкритість регіону, управління, інновації) складових (с. 81-82);

- методичний підхід до моніторингу конкурентоспроможності регіону шляхом визначення ознак, які характеризують компоненти та індикатори (базові: інфраструктура та доступність регіону – 7 ознак (23 показники), економічна ефективність виробничого потенціалу – 5 ознак (16 показників), людський капітал – 7 ознак (27 індикаторів); змінні: відкритість регіону – 7 ознак (27 індикаторів, управління – 3 ознаки (8 індикаторів), інновації – 2 ознаки (4 індикатори) та включення в систему моніторингу – індикатора «кількість STEM – персоналу на 1 тисячу населення регіону» (с.84 – 167 дисертації);

набули подальшого розвитку:

- організаційно-методичне забезпечення процесу моніторингу конкурентоспроможності регіону шляхом визначення етапів, принципів, суб'єктів інформаційно - аналітичного забезпечення за модулями (модуль базових і модуль змінних компонентів), їх функцій, періодичності, рівнів моніторингу та набору типових рішень задля оперативного забезпечення регіональних і субрегіональних органів влади інформацією про конкурентоспроможність регіону задля прийняття управлінських рішень (с.168 – 186 дисертації);

- методичний підхід до інтегрального оцінювання конкурентоспроможності шляхом виділення індикаторів індикаторів стимуляторів і де стимуляторів формування конкурентоспроможності регіону в розрізі компонентів враховуючи міри їх впливу на кінцевий інтегральний показник та визначення нормативу значень цього показника (с.145 – 148);

- обґрунтування стратегічних управлінських рішень щодо територіального розвитку, який, на відміну від наявних, передбачає – обґрунтування обмеженої кількості цільових орієнтирів підвищення регіональної конкурентоспроможності, встановлення шляхом застосування економіко – математичних методів визначення тісноти взаємозв'язку між процесами у регіоні (с.209 – 221);

- напрями реалізації конкурентних переваг регіону на основі моніторингу його конкурентоспроможності під впливом управлінських рішень, вироблених у процесі та за результатами системи моніторингу.

Значимість науково – теоретичних і науково – прикладних напрацювань дослідника підкріплюється їх доведеністю до конкретних результатів практичного характеру щодо конкурентоспроможності регіонів України.

Оцінка основного змісту дисертаційної роботи та її завершеність

Дисертаційна робота написана у відповідності до вимог «Порядку присудження наукових ступенів...», складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи складає 385 сторінок (обсяг основного змісту роботи – 231 сторінка), включає 37 таблиць, 20 рисунків, 9 додатків (на 134 сторінках). Список використаних джерел нараховує 200 найменувань (на 19 сторінках). У дисертаційній роботі узагальнено науково – теоретичні, методичні і прикладні засади формування та моніторингу регіональної конкурентоспроможності. Проведено аналіз авторських підходів до розуміння сутності регіональної конкурентоспроможності та проаналізовано основні чинники, що впливають на неї (с .28 – 48); досліджено та систематизовано вітчизняні та зарубіжні підходи до суті та моніторингу конкурентоспроможності регіону (с.48 – 62); обґрунтовано можливості застосування у вітчизняній практиці європейського досвіду моніторингу регіону на конкурентних засадах(с. 62 – 80); розроблено авторську методику моніторингу конкурентоспроможності регіонів (с.40); запропоновано підхід до інтегральної оцінки конкурентоспроможності регіону, що повністю базується на використанні економіко – математичних методів дослідження (с.186 – 209); створено механізм реалізації конкурентних переваг регіону на основі моніторингу його конкурентоспроможності (с.209 – 222).

Детальне вивчення основного змісту дисертаційної роботи дає підставу зробити висновок, що дисертаційна робота є завершеним, самостійним, системним, логічно – структурним науковим дослідженням.

Важливість результатів дослідження для науки і практики

Прикладне значення результатів дисертаційного дослідження Бутусова О.Д. базується на тому, що вони можуть бути впровадженні органами влади на загальнодержавному і місцевому рівнях при розробленні заходів для формування, забезпечення і підвищення конкурентоспроможності регіонів України.

Результати дисертаційного дослідження використано у діяльності ГО «Центр стратегічного партнерства», зокрема використано пропозиції автора щодо залучення громадських організацій до процесу моніторингу конкурентоспроможності регіону та функцій, які покладені на них (довідка №20 від 13.06.2018 року).

У роботі Департаменту економічного розвитку та торгівлі Закарпатської ОДА було взято до уваги розроблену методику проведення моніторингу конкурентоспроможності регіонів, процес вироблення управлінських рішень, використано розроблену економіко – математичну модель прогнозування рівня конкурентоспроможності регіонів України за базовими та змінними компонентами (довідка №01/5503 від 05.06.2018 року).

Основні положення дисертації використовуються у навчальному процесі Карпатського університету імені Августина Волошина, зокрема під час проведення лекційних і семінарських занять з дисциплін: «Національна економіка», «Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка» (довідка №52/05-18 від 16.05.2018 року).

Повнота викладу основних наукових положень дисертації у публікаціях. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковані у 12 наукових працях (загальним обсягом 5,8 друкованих аркушів, з них особисто автору належить 5,5 друкованих аркушів), у тому числі 6 статей опублікованих у

наукових фахових виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних (загальним обсягом 4 друковані аркуші, з них особисто автору належить 3,9 друкованих аркушів), 1 – наукова праця – у зарубіжному виданні (загальним обсягом 0,8 друкованого аркуша, особисто автору належить 0,7 друкованого аркуша); 5 публікацій за матеріалами конференцій (обсягом 1 друкований аркуш, внесок автора – 0,9 друкованого аркуша).

Оцінка змісту дисертації. Дискусійні положення та зауваження.

Зміст дисертації структурований, логічно побудований. Завдання дисертаційної роботи сформульовані у відповідності до мети дослідження, вони розкриті у висновках і положеннях наукової новизни, що дає підстави стверджувати, що вони виконані. Структура і зміст дисертаційної роботи в цілому узгоджуються з обраною темою дослідження, метою і завданнями.

Основні положення дисертаційної роботи, які розкривають її зміст, наукову новизну та практичну значимість, висновки та рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності регіонів України та їх моніторингу приведені в авторефераті дисертації у стислій формі, оформленому згідно з вимогами, які прописані у відповідних нормативних документах. Автореферат не містить інформації, якої не має в дисертаційній роботі.

Дискусійні положення, зауваження і побажання.

Не дивлячись на достатньо високий теоретико–методичний рівень дисертаційної роботи Бутусова О.Д. потрібно звернути увагу на окремі недоліки та дискусійні положення:

1. У п.1.1. розділу 1, на рис.1.1 названо і згруповано компоненти за якими автор пропонує моніторити конкурентоспроможність регіону. Кожна з названих компонент має свою кількість індикаторів. У роботі не запропоновано вагову значимість компонент, що понижуює якість моніторингу конкурентоспроможності регіону.

2. У таблиці 3.1 на с.172 запропоновано створити робочу групу із представників майже всіх департаментів облдержадміністрацій для організації і проведення моніторингу конкурентоспроможності регіону, що, на мою думку, не буде ефективно працювати. Доцільно ці функції закріпити Держстатом, який має і вертикальну і горизонтальну структуру і досвід такої роботи.

3. Більшість індикаторів змінних компонент якісно визначаються міжнародними або вітчизняними громадськими організаціями, які створені і функціонують на основі міжнародних програм (як приклад, див. таблицю 2.9 на с.114 дисертації). Це створює ризики по своєчасному і системному їх отриманні, що теж призводить до зниження якості моніторингу конкурентоспроможності регіонів України.

4. Опираючись на те, що при моніторингу конкурентоспроможності регіонів використовуються економіко-математичні методи, доцільно було б розробити програмне забезпечення, яке б спростило і прискорило проведення моніторингу конкурентоспроможності регіонів, автоматично їх ранжувало та графічно і картографічно ілюструвало.

Разом з тим, висловлені та дискусійні положення не знижують загальної позитивної оцінки роботи, не впливають на наукову та практичну цінність одержаних автором результатів.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Бутусова Олександра Дмитровича «Моніторинг конкурентоспроможності регіону», є самостійною і завершеною науковою працею, що висвітлює актуальну тему і має вагомим теоретичне та практичне значення. Основні наукові результати достатньо повно відображені у публікаціях автора. Теоретичні положення, методичні прийоми, висновки та рекомендації характеризуються науковою новизною та мають прикладне значення.

За своїм змістом та оформленням дана дисертація в цілому відповідає встановленим вимогам п.п. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових

ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013р. №567 (із змінами та доповненнями).

У зв'язку з цим, вважаю, що Бутусов Олександр Дмитрович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, доцент,
директор Закарпатського регіонального
центру соціально-економічних
і гуманітарних досліджень НАН України

Сембер С.В.